

En beryktet lege i Drammen

Torgrim Sørnes

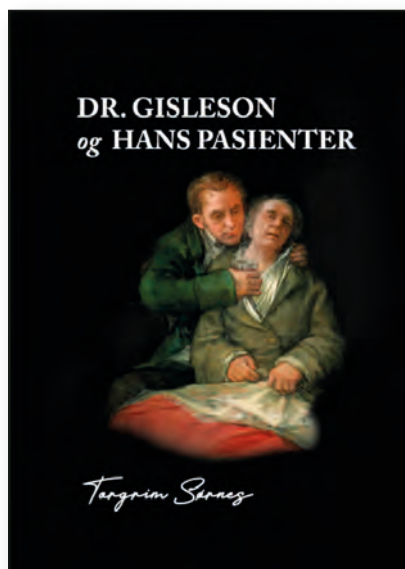
Dr. Gisleson og hans pasienter

Sandnes: Commentum, 2021

320 s.

ISBN 9788284161686

Michael 2021; 18: 394–6.

Jon Gisleson (1750–1804) var en fattig, men evnerik islending av bondeslekt. En prest merket seg hans gode evner og fikk ham inn på skole på Skålholt sentralt på Island, og derfra til Slagelse latinskole på Sjælland. Herfra til universitetet i København var veien ikke så lang, selv om hans hug heller sto til matematiske fag enn medisinen, som det endte med.

Den pensjonerte gynekologen Torgrim Sørnes har tidligere skrevet to bøker fra samme tidsperiode som begge skildrer dobbeltmonarkiets bakside. Han har nå gitt ut en bok om Jon Gisleson, som i reskript (forordning) av 20. mai 1785 ble utnevnt til landfysikus (fylkeslege) i Buskerud amt. Gisleson bodde og praktiserte i Drammen i omtrent 20 år, inntil han døde av slag i 1804, når unntas et avbrekk til København for å disputere.

Han tok doktorgraden høsten 1785 på avhandlingen *De elephantiasi Norvegica* (den norske elefantsyke), i dag ville vi vel sagt radesyke. Navnet hans skrives på litt ulike måter i kildene – Jon, John, Jonas og Gislesen, Gisleson – i alle mulige kombinasjoner. I *Norges leger* er han benevnt John Gisleson (1) og i avhandlingen Jonas Gislesen (2).

Forfatteren, som ikke alltid er så nådig overfor Gisleson og hans bedrifter, nevner at samtiden ofte viste til store og viktige forskere som James Lind

(1716–94) og Lazzaro Spallanzani (1729–99) og sier at «sammenlignet med deres bedrifter fremstår Jon Gisleson som en ren akademisk sjarlatan».

Store deler av tiden som landfysikus i Buskerud gikk med til ulike klager, konflikter og godt dokumenterte rettssaker. Allerede i august 1783, altså før Gisleson hadde tiltrådt, måtte stiftamtmann Jørgen Erik Skeel (1737–95) be bystyret om attest på Gislesons gjøren og laden på grunn av en klagesak. Og det fikk han, uten omsvøp og rett på sak. I forlagets omtale av boken levnes han liten ære: «Foraktet av befolkningen, avskydd av sine overordnede og fryktet av sine pasienter, hatet av sine kolleger og baksnakket av de få venner han måtte ha, tilbrakte han sitt liv i Norge i en tilværelse av fyll, hor, løgn og sjarlataneri, underslag og falske regninger, rettssaker og injurie-søksmål».

Gisleson er også omtalt i Conradine Dunkers (1780–1866) kjente memoarbok *Gamle Dage* fra 1871 (3). Gisleson skulle gifte seg – 45 år gammel – med en 15 år gammel pike av velsituert familie, mens han selv hadde en husholderske som samtidig var hans «Maitresse».

Et interessant forhold ved boken er omtalen av helsetjenesten i Norge på slutten av 1700-tallet. Dette er i opplysnings- og merkantilismetiden. Kongen hadde fått øynene opp for betydningen av en frisk befolkning for nasjonalstatens styrke og fremtid, samtidig som tidens folkesykdommer som radesyke og kjønns sykdommer tiltok. Dette medførte blant annet utbygging av legedekningen her i landet, til å begynne med i Akershus stiftsamt, der Gisleson var en av fem leger som ble ansatt i 1785. Samtidig startet sykehusutbyggingen, så omfattende at landet hadde 15 radesykehus i 1815.

Boken er velskrevet og lettlest, tonen er frisk og uhøytidelig. Historien om Gisleson og hans pasienter gir et bilde av en verden som ikke ofte omtales. Samtidig kompletterer boken for eksempel *Ansaret for undersåttene helse 1603–1850* av Ole Georg Moseng (4). Dette skjer ved en nyttig gjennomgang av datidens sykdomspanorama og terapeutiske rammer, med andre ord periodens medisinske historie.

Boken anbefales lokalhistorikere og samfunnsinteresserte og alle som ønsker perspektiver på vår tids samfunn.

Litteratur

1. John Gisleson. I: Larsen Ø, red. *Norges leger*. Bind 2. Oslo: Den norske lægeforening, 1996: 271–2. <https://www.nb.no/items/da50adc6f2ebe5fe12952e48bf1174fb?page=275> (9.4.2021).

2. Gisleson J. *De elephantiasi Norvegica praeside Jo. Clemente Tode pro gradu doctoris disputabit Jonas Gislesen islandus*. Havnia, 1785. <https://www.nb.no/items/5d8c43b4147cf931629ac8e9668f95c0?page=0> (9.4.2021).
3. Dunker CB. *Gamle dage*. Oslo: Forlaget ARS, 1985. Originalutgivelse: Opptrykk av ny utgave: Kristiania: Gyldendal, 1909. <https://www.nb.no/items/2fe310dacf6e55b878158d488db1ef35?page=0> (9.4.2021).
4. Moseng OG. *Ansaret for undersåttenes helse 1603–1850*. Oslo: Universitetsforlaget, 2003. <https://www.nb.no/items/2d2f4d9c7a879584ce82f36e05afac0b?page=0> (16.8.2021).

Hans Petter Schjønsby
schoejn@online.no

Hans Petter Schjønsby er pensjonert fylkeslege i Hedmark.